

UOT:33.336.2

Soltan Hüseyinov
Azərbaycan Əmək və Sosial Münasibətlər Akademiyası, magistrant
sultanhuseynovjob@gmail.com

Elmi rəhbər: Nurəngiz Mikayılova
Azərbaycan Əmək və Sosial Münasibətlər Akademiyası, dosent

VERGİTUTMANIN FORMALAŞMASININ NƏZƏRİ ƏSASLARI

Məqalədə əsasən vergitutmanın nəzəri əsaslarından bəhs olunmuşdur. Bunlara əsasən vergilərin tarixi inkişaf mərhələsi, vergilərin mahiyyəti, vergilərin funksiyaları və s. aiddir. Vergilərin tarixi hissəsində vergilərin tarixən formalaşma mərhələlərindən, o mərhələlərdəki vergi sistemlərindən və növlərindən söz açılmışdır.

Məqsəd: Vergitutmanın tarixi inkişaf mərhələlərinin araşdırılması və bu mərhələlər arasında müayisələrin aparılması, vergilərin mahiyyətinin müəyyən edilməsi və vergitutmanın funksiyalarının müqayisə edilməsi bu məqalənin əsas məqsədidir.

Metodologiya: Tədqiqat işində induksiya metodundan istifadə olunaraq ayrı-ayrı faktların köməyi ilə ümumi nəticə əldə olunmuş, deduksiya metodundan istifadə olunaraq ümumi müşahidə vasitəsilə konkret biliklər əldə olunmuş və təhlil metodunun vasitəsilə müəyyən analizlər edilmişdir.

Tədqiqatın nəticəsi: Vergi sistemində baş verən dəyişikliklərin ayrı-ayrı mərhələlər üzrə daha fəqli olduğu, vergilərin əvvəlki mərhələlərdə systemsiz şəkildə formalaşdırıldığına görə vergi yükünün artıq olduğu müəyyən edilmişdir. Vergi sistemində formalaşan nizamsızlıqlar əsasən bir sıra şəxslərin instinktiv olaraq etdiklərinin bəzən düz olmadığından qaynaqlanır. Bunun da qarşısını alması üçün insanların vergi hüquqlarını bilməsi keçmişdə baş tutan səhv fəaliyyətlərin günümüzdə onlara bildirilməsi və bu nizamsızlıqdam çıxış yolunun göstərilməsidir.

Açar sözlər: vergi, vergi nəzəriyyəsi, vergi tarixi, verginin mahiyyəti, verginin funksiyası

Giriş

A.Smit vergini dövlət vasitəsi ilə ödənilmə qaydası və həcmi qanuni çərçivədə müəyyən edilən bir yük kimi təyin edirdi. C.Sismondi qeyd edirdi ki, vergi bir yandan qurbandır, bir yandan isə bu qurbanın yardımı ilə dövlətin göstərdiyi xidmətlər bizə kömək edərsə, o zaman vergi bir növ faydadır. Vergitutmanın praktikasında verginin hüquqi tərəfdən təyin olunması probleminin həll olunmasına iki önəmli yanaşma bizə məlumdur: geniş tərzdə yanaşma və dar tərzdə yanaşma.

Geniş tərzdə yanaşmada ictimai xərclərin maliyyələşdirilməsinə görə vəsaitlərin hər formada yığılması vergi anlayışına daxil olunur. Bu formada yanaşmada vergi anlayışı hər tip ayırmaları və yığımları özündə müəyyən edir.

Dar tərzdə yanaşmada isə vergilərə bəzi tələblərə cavabdeh olan fiskal ödənişlərin forması kimi nəzər yetirmək lazımdır.

“Vergi”- dövlətin və bələdiyyələrin fəaliyyətinin maliyyə təchizatının məqsədinə görə vergi verənlərin sahibliyində olan pul vəsaitlərinin özgəninkiləşdirilməsi formasında dövlətin

büdcəsinə və bələdiyyənin büdcəsinə toplanan əvəzsiz, məcburi və fərdi ödənişdir. Vergilərin dövlət gəlirlərinin səfərbər olunması tipindən asılı olaraq məcburi ödənişlər vergi və qeyri-vergi ödənişlərinə bölünür. Qeyri-vergi ödənişləri ölkənin vergi sistemində aid edilməyən, vergi qanunvericiliyi ilə deyil, bir başqa qanunvericilik aktları ilə müəyyən edilən məcburi ödənişlərdir. Rüsurlar, yığımlar və başqa ödənişlər qeyri-vergi ödənişlərinə aiddir. [6]

Vergiləri, rüsurları, yığımları və başqa ödənişləri bir-birindən ayırmaq vacibdir. İqtisadi tərəfdən vergiləri, rüsurlar, yığımlar və başqa ödənişlərdən ayırmaq çox çətindir.

Doğrudan da vergi və qeyri-vergi ödənişlərinə görə ümumi tərəf bu ödənişlərin təyin olunmuş tərzdə toplanılması, məcburi xarakterli olması, dövlət büdcəsi və büdcədən kənar fondlarla əlaqə təşkil etməsidir. Amma ki, bunu da vurğulamaq gərəkdir ki, vergilərə tək cə iqtisadi deyil, həmçinin hüquqi məna doğuran kateqoriya kimi nəzər salmaq vacibdir.

Vergi əlaqələri, həmçinin vergilərin yığılması, vergilərin qanunvericiliyi meyarları ilə tənzimlənir. Qeyri-vergi ödənişləri isə vergi qanunvericiliyinin başqa seqmentlərinin, misal üçün pensiya hüququ, sosial təminat və s. meyarları ilə tənzimlənir.

Belə demək olar ki, məcburi xarakter daşıyan ödənişlər o zaman vergi ödənişi kimi tanınır ki, bu ödənişlər birbaşa olaraq vergi sistemində aid edilsin və vergi sistemində uyğun olaraq vergi qanunu vasitəsi ilə xüsusi tərzdə vergi statusu qazanmış olsun.

Vurğulamaq vacibdir ki, vergilər, yığımlar, rüsurlar və başqa ödənişlərin mahiyyətləri arasında teorik xarakterli fərqlər vardır. Vergilər əvəzində ödənişlər olmadan reallaşdırılan ödənişlərdir. Yığımlar və rüsurlar isə yerli orqanlar və dövlət vasitəsi ilə qanunla təyin olunmuş xidmətlərin verilməsi və yaxud təyin olunmuş hüquqların təqdim edilməsi üçün yığılır. Bunların yığılmasında başlıca məqsəd dövlət orqanlarının bu tip və yaxud başqa funksiyaları reallaşdırmaq zaman çəkilən xərclərin əvəz olunmasıdır. Yığımlar hər hansı bir prosesin reallaşdırılması qarşılığında alınan vəsaitdir.

Yığıma nümunə olaraq yarmarkalarda, bazarlarda satışı reallaşdırmağa görə fiziki şəxslərdən toplanılan vəsaitləri vurğulamaq mümkündür. Fiziki şəxslər təyin olunmuş məbləği verməklə satışı reallaşdırmaq hüququ qazanırlar [7].

Maliyyə elminin önəmli ünsürlərindən biri kimi vergiləri göstərmək olar. Vergilərə vahid bir vaxtda həm siyasi, həm təsərrüfat və həm də iqtisadi kateqoriya kimi nəzər salmaq vacibdir. Vergilərin məğzini anlatmaq üçün yeni imkanları siyasi və iqtisadi elmlərin inkişafı yaradır.

Qeyd olunduğu kimi vergilər pul vəsaitlərinin dövlət büdcəsinə yığılmasının ilkin vasitəsi olmamışdır. Tarixi məlumatlarda göstəriləndiyi kimi dövlət büdcəsinə yığılan vəsaitlər müxtəlif zamanlarda müxtəlif formada olmuşdur. Misal üçün, qədim zamanlarda məğlubiyətə uğrayan xalqdan toplanan vəsaitə bac-xərac deyilirdi. Dövlət başçısının göstərişi ilə vergilərin yığılması ilə bağlı olaraq Almaniyada vergilər beden(beten-xahiş mənasını daşıyır) adlandırılırdı. Vergitutma nəzəriyyəsi inkişafa meyli edib yüksəldikcə “vergi” termininin mahiyyətinə nəzərlərdə inkişafı baş tutdu. Buna görə də elm xadimləri və ictimai xadimlər vergiləri tək cə iqtisadi tərəfdən deyil, həmçinin hüquqi tərəfdəndə şərh etməyə can atırlar [2, s. 21].

Hər hansı bir dövlətin maliyyə sisteminin yaradılmasının əsas ünsürü kimi çıxış edən vergilər barədə bizlər çox qədim zamanlardan məlumatlıyıq. Tarixi inkişafına görə vergitutmanı 3 önəmli mərhələyə ayırmaq lazım gəlir. Yəni, vergilərin yarandığı dövrdən başlayaraq bugünkü inkişaf dövrünədək vergilərin toplanılması mexanizmi və vergilərin tarixi inkişafı üç önəmli mərhələyə bölünür.

Vergilərin toplanılması və aşkar edilməsi üçün maliyyə bölmələrinin mövcud olmaması ilə tanınan ilkin mərhələ yarandığı tarixdən başlayaraq orta əsrlərə qədər davam edən dövrü özündə xarakterizə edir. Vergilər bu dövrdə systemsiz ödənişlər formasında olub, yalnızca natural formada yığılırdı.

Birbaşa və dolayı vergiləri özündə əlaqələndirən sistemlərin yaranması ilə başlayan vergitutmanın inkişafının ikinci mərhələsi XVI-XIX əsrlərə aid olunur. Vergitutmanın ikinci mərhələsində J.Lokk (1632-1704), T.Qobbs (1588-1679) və L.fon Sekendorf (1626-1692) kimi alman və ingilis elm xadimləri maliyyə elminin yüksəlişinə və inkişafına öz dəyərli yardımlarını əsirgəməmişlər.

Avropada XVIII əsrin axırlarından başlayaraq vergitutmanın nəzəri və praktiki problemləri mövzusu haqqında işlər həyata keçirilməyə başladı. Vergiqoyma və xalq təsərrüfatı arasında üzvü əlaqənin mövcudluğunu əsaslandırmağa başlayan ilk elm xadimi Fransız alimi F.Kene (1694-1774) olmuşdur. 1776-cı ildə vergiqoyma nəzəriyyəsinin banisi olan şotland əsilli iqtisadçı və maliyyəçi A.Smit (1723-1790) nəşrə buraxdığı “Xalqların sərvətinin təbiəti və səbəbləri haqqında tədqiqat” elmi işində yerləşən onun fikirləri bəzi ölkələrin maliyyə və təsərrüfat strukturuna effektiv olaraq öz təsirini göstərdi [1, s. 1-2].

Vergilərin təbiətinə elmi-nəzəri fikirlərin yaranması ilə əlaqəli olan mərhələ isə vergitutma sisteminin inkişafının üçüncü mərhələsidir. Dövlətin vergilərin müəyyənləşdirilməsi və toplanılması ilə əlaqədar olan bütün funksiyaları tam olaraq öz əlində mərkəzləşdirməsi vergitutmanın üçüncü mərhələsi ilə müəyyən edilir. Elmi cəhətdən təsdiq olunmuş vergi islahatları Birinci Dünya müharibəsindən sonra reallaşdırıldı və bununla da müasir vergi sistemi yaradılmış oldu. 1929-1933-cü illərə aid olan depressiya dövlətləri vergilərə makroiqtisadi sabitliyin bir aləti kimi baxmağa məcbur etdi. Vergilərdən iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin bir aləti kimi istifadə olunmağa İkinci Dünya müharibəsindən sonrakı dövrdən başlandı.

“Vergi” termininin məğzinə nəzərlərin təkamülü vergitutma nəzəriyyəsi təkmilləşdikcə yaranırdı. Vergi sahəsində tədqiqat aparənlər vergiləri təkcə iqtisadi baxımdan deyil, həm də hüquqi baxımdan şərh etməyə səy göstərirlər.

A.Smit vergini dövlət tərəfindən ödənilmə metodu və həcmi qanunvericilik əsasında müəyyən edilən bir yük kimi aşkar edirdi. Cimond de Sismondi (1773-1842) bildirdi ki, vergi bir yandan qurbandırsa, digər yandan bu qurban vasitəsilə dövlətin xidmətləri bizə yardım edirsə, demək vergi bizim üçün bir xeyirdir.

Vergitutma seqmentində onun digər mövzularına həsr olunmuş araşdırmalar bizə məlumdur. Vergitutmanın xüsusi və ümumi nəzəriyyələri araşdırmalarda bir-birindən ayrı izah olunur. Vergitutmanın təyinatını vergilərin ümumi nəzəriyyəsi özündə ehtiva edir.

Vergitutmanın müştərək, qarşılıqlı xarakterinə arxalanan mübadilə nəzəriyyəsi ilk ümumi vergi nəzəriyyələrindən biridir. Vergilərin qarşılığında vətəndaşların dövlətdən xarici müdaxilədən müdafiə olunmaq, ictimai asayişin qorunulması və s. kimi xidmətlərin əldə edilməsi bu nəzəriyyənin mahiyyətini özündə təcəssüm etdirir.

Bazar iqtisadiyatına sahib olan hər dövlətdə büdcə münasibətlərinə və iş, mal və xidmət istehsalçılarına bilavasitə təzyiq üsulu kimi vergilərdən faydalanırlar. İctimai tələbatla onun ödənilməsinə görə vacib sayılan resurslar arasında yaranan nisbi tarazlığı vergilərin köməkliyi ilə ədlə etmək mümkün olur və təbii resurslardan faydalı şəkildə istifadə olunması təmin olunur.

Ölkələr vergilərin köməkliyi ilə sosial, iqtisadi və başqa ictimai çətinlikləri aradan qaldırır [3, s. 6, 64, 83].

Vergitutmanın funksiyaları

Buna görə də vergilərin 5 əsas funksiyaları mövcuddur:

- tənzimləyici funksiya;
- bölüşdürücü funksiya;
- nəzarət edici funksiya;
- fiskal funksiya;

- inteqrasiya edici funksiya.

İndi isə fiskal funksiya haqqında danışaq. Fiskal funksiya nədir?

“Fisk” latın dilində zənbil mənasını daşıyır. İlk zamanlarda pulların qorunduğu yerlər, sonrakı zamanlarda hökumdarların şəxsi sərvətlərinin və gəlir, vergi və başqa yığımların toplandığı yer fisk adlandırılmış. Ölkənin xərclərinin maliyyələşdirilməsinin təmin olunmasına görə ayrı-ayrı hüquqi və fiziki fərdlərin mənfəətinin təyin edilmiş hissəsinin ölkənin xəzinəsinə toplanılması fiskal funksiyanın əsas mahiyyətidir. Vergiləri başlıca təyinatı, bir sözlə ümumidövlət proqramlarının reallaşdırılmasına görə hüquqi və fiziki şəxslərin gəlirlərinin bir hissəsinin ölkə büdcəsinə yığılması fiskal funksiya vasitəsilə reallaşdırılır.

Digər funksiyalar isə demək olarki fiskal funksiya yaranan funksiyalardır.

Bölüşdürücü funksiya nədir? İctimai mənfəətin əhalinin ayrı-ayrı seqmentləri arasında təkrarən bölüşdürülməsi vergilərin bölüşdürücü funksiyasının əsas məğzidir.

Yəni, əhalinin güclü kateqoriyasının vergi payının artırılması ilə yığılan vergilər bu kateqoriyadan əhalinin daha zəif kateqoriyalarına yönləndirilir. Aksizləri və mütərəqqi vergitutmanı bölüşdürücü funksiyaya nümunə olaraq götürmək mükündür. İqtisadi tərəfdən inkişafa nail olmuş dövlətlərin demək olar ki tamamında vətəndaşları özlərinin müşahidələri xaricində baş verən amillərin yaratdığı iqtisadi problemlərdən mühafizə etmək üçün geniş sosial müdafiə xətti mövcuddur.

Xalqın aşağı gəlirli təbəqəsinə maliyyə yardımını reallaşdıran dövlət proqramları sosial müdafiə əsas mahiyyətidir. İşsizlik üçün müavinətlərin təyin olunması, əlillik və qocalıq üçün pensiyaların təyin olunması, pulsuz tibbi xidmətin təmin olunması, pulsuz yaşayış yerlərinin təmin edilməsi və s. bu tip proqramlara daxildir. Sosial mühafizə proqramları xəttinin mahiyyəti cəmiyyətdə gəlirlərin təkrarən bölüşdürülməsidir. Cəmiyyətin bəzi təbəqəsinə yardımların verilməsinə görə bir başqa təbəqələrdən vergilərin yığılması bunun əsasını təşkil edir. Müasir cəmiyyətdə sosial sabitliyin başlıca vergi vasitələri aşağıda göstərilmişdir:

- maaşdan sosial sığorta fonduna ayırmalar formasında toplanan vergilər;
- fiziki şəxslərin gəlir vergisi üzrə vergi güzəştləri.

Tənzimləyici funksiya nədir? Vergi mexanizmlərinin köməkliyi ilə dövlətin hədəflədiyi bəzi məqsədlərə çatmağına yardım edən funksiya tənzimləyici funksiya. Bu funksiyanın köməkliyi ilə vergilər təkrar istehsal mərhələsinə onun sürətini artırmaq yaxud azaltmaqla mühüm təsir edir, kapital yığımını qüvvətləndirir yaxud zəiflədir, ödəniş bacarıqlı tələbi yüksəldir yaxud zəiflədir.

Məşhur ingilis iqtisadi xadimi C.Keynsin düşüncəsinə görə vergilər cəmiyyətdə təkə iqtisadi əlaqələri nizamlamağa görə vacibdir.

Tənzimləyici funksiyanı analiz etdiyimiz zaman tənzimləyici funksiyanın 3 əsas alt funksiyasını vurğulamaq lazımdır:

- stimullaşdırıcı alt funksiya;
- ləngidici alt funksiya;
- təkrar istehsal alt funksiya.

Stimullaşdırıcı alt funksiya nədir? Müəyyən tərzdə iqtisadi məsələlərin inkişafına istiqamətlənən alt funksiya stimullaşdırıcı funksiya adlanır. Stimullaşdırıcı funksiya azadolmalar və güzəştlər sisteminin köməkliyi ilə reallaşdırılır. Müasir vergitutma sistemi kiçik təşkilatlara, kənd təsərrüfatı mallarının istehsalçılara, istehsala investisiya qoyuluşlarını reallaşdıran şəxslərə, xeyriyyəçilik işi ilə məşğul olan müəssisələrə cürbəcür vergi güzəştlərini həyata keçirir.

Ləngidici alt funksiya nədir? Stimullaşdırıcı funksiyanın əksinə olaraq ləngidici funksiya vergi yükünün köməkliyi ilə müəyyən bir iqtisadi prosesin inkişafının önünün kəsilməsinə istiqamətlənir. Bunun üçün dövlət bəzi fəaliyyət sahələri üçün yüksək vergi meyarları formalaşdırır və kapital ixracına vergi müəyyənləşdirir.

Təkrar istehsal alt funksiyası nədir? Təkrar istehsal alt funksiya istifadə edilmiş resursların yenidən bərpa edilməsini özündə ehtiva edir.

İnteqraedici funksiya nədir? XX əsrin axırlarında vergilər bazar iqtisadiyyatının nizamlanması mexanizmlərində keyfiyyətlə müasir bir funksiyanı reallaşdırmağa başladılar. Bu məsələ özünü iqtisadi əlaqələrin nizamlanmasında vergilərin inteqrasiyaedici funksiyanı reallaşdırmasında ehtiva edir. Onun yaranmasının əsas şərti dünya təsərrüfat sisteminin inkişafının xarakterik xüsusiyyəti vasitəsi ilə, başqa sözlə milli iqtisadiyyatın müştərək tabelilik mərhələlərinin yüksəlməsi və təsərrüfat həyatının müfəssəl beynəlmilləşməsi ilə əlaqədardır. Vergilər siyasi və ərazi mənafeləri ilə bir-biri ilə əlaqəli olan ölkələr üçün tək iqtisadi məkanın yaradılması vasitələrindən biri kimi formalaşmışdır [4, s. 10].

Avropa İttifaqı ətrafında iqtisadi inteqrasiya ölkələrin təsərrüfat həyatının müştərək asılılığın artması və beynəlmilləşməsi mərhələsinin ən mükəmməl təzahürüdür. Avropa İttifaqı ətrafında inteqrasiya proseslərinin təmin olunmasının ən qüvvətli vasitəsi Avropa İttifaqı olan dövlətlərin vergi sistemlərinin vahid formada yaradılması və bir-birinə uyğunlaşdırması prosesi idi. Dövlətlər arasında gömrük əngəllərinin, ikiqat vergitutmanın ləğv olunması haqqında çoxtərəfli və ikitərəfli razılaşmaların həyata keçirilməsi, milli vergi sistemlərinin vahid formada yaradılması və bir-birinə uyğunlaşdırılması prosesi praktikada vergilərin inteqrasiyaedici funksiyasının həyata keçirilməsi vasitəsi ilə reallaşdırılır.

Nəzarətedici funksiyanın mahiyyəti nədir? Vergilərin köməkliyi ilə ölkələr vətəndaşların və təşkilatların maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinə nəzarət edir. Ölkənin vergi sistemə və büdcəsinə bu tipdə tənzimləmələrin edilməsi zərurəti bu nəzarətin köməkliyi ilə yaranır [5, s. 12,17].

Nəticə

Ölkələrin konkret olaraq həyata keçirilən vergi siyasətinin analiz olunması, bu vergi siyasətinin iqtisadiyyata və təklidə şirkətlərin fəaliyyətinə neqativ və pozitiv effektinin araşdırılması və dərinlən çoxtərəfli analiz olunması nəticəsində iqtisad elmində bizə məlum olan müasir vergi nəzəriyyələri formalaşdırılır. Dövlətin vergi sistemlərinin və iqtisadi siyasətinin idarə olunmasında vergi nəzəriyyələrinin vacibliyinin yekun sərhədlərini müəyyən etməyin mümkün olmamasını bu nəzəriyyələr təsdiqləyir. Buna görə ki bu nəzəriyyələrin köməkliyi ilə o qədər geniş əhatəli və çoxyönlü mövzular nəzarət altında qorunur və nizamlanır ki, bu başqa bir nizamaya uyğun ola bilməz. Vergi nəzəriyyələrinin köməkliyi ilə iqtisadiyyatın makro və mikro pillələri arasındakı qarşılıqlı asılılıq və əlaqə, vergilərin daxil olma sürəti, strukturu, mexanizmi və sair çoxsaylı mövzular öyrənilir, analiz olunur və nizamlanır. Vergi nəzəriyyələrinin yardımı ilə dövlət tənzimləmə mexanizmini reallaşdırır ki, bu tənzimləmə mexanizmidə iqtisadi inkişafda siyasətin başlıca yönərdən uzaqlaşmalara icazə vermir. Vergi sisteminin yaranması, inkişafı və müasirləşdirilməsi kəmiyyətlərini analiz edərkən ölkədə konkret sosial-iqtisadi vəziyyəti, vergi sisteminin həll etməsi vacib olduğu mövzuları və bu günə kimi iqtisadiyyatın bu sahəsində formalaşmış yaranmış ənənələri göz önünə gətirməmək düşünürük ki, doğru ola bilməz. Vurğulanmalı digər məsələdə odur ki, modern vergi sistemləri bütün ölkələr görə uyğun olan ümumi cəhətləri özündə birləşdirməlidir.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Azərbaycan Respublikasının vergi məcəlləsi, BAKI, 2010.
2. İqtisadiyyatın vergi tənzimlənməsi mexanizminin stimullaşdırıcı rolunun artırılması istiqamətləri, P.Q.Rzayev, Bakı 2013
3. Vergilər və vergitutma. F.Ə.Məmmədov, A.F.Musayev, M.M.Sadıqov, Y.A.Kəlbəyev, Z.H.Rzayev, Bakı 2010.

4. Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin Tədris Mərkəzi, Vergiyə giriş, Şamaxı 2014.
5. Vergi sistemi, M.K.Məcidov, Bakı 2013
6. Taxation Principles and Theory, Oxford University
7. Fundamental principles of taxation, "Addressing The Tax Challenges Of The Digital Economy ©" Oecd 2014

Soltan Huseynov

Научный руководитель: **Нурангиз Микаилова**

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ

РЕЗЮМЕ

В статье в основном рассматриваются теоретические основы налогообложения. Исходя из них, относится историческое развитие налогов, сущность налогов, функции налогов и т. д. Рассмотрены история налогов, этап исторического становления налогов, налоговые системы и виды первого этапа.

Цель: Основная цель данной статьи - рассмотреть этапы исторического развития налогообложения и провести сопоставление между этими этапами, определить сущность налогов и сравнить функции налогообложения.

Методология: В работе использовались методы индукции, дедукции и анализа.

Результат исследования: Определено, что изменения в налоговой системе более разрознены на разных этапах, а налоговая нагрузка выше из-за бессистемного формирования налогов на предыдущих этапах. Неполадки в налоговой системе в основном вызваны тем, что то, что некоторые люди делают инстинктивно, иногда оказывается неправильным. Чтобы предотвратить это, необходимо, чтобы люди знали свои налоговые права, информировали их о неправильных действиях, имевших место в прошлом, и указывали им выход из этого нарушения.

Ключевые слова: налог, история налога, сущность налога, история налога, функции налога

Soltan Huseynov

Scientific supervisor: **Nurangiz Mikayilova**

THEORETICAL BASIS OF TAXATION FORMATION

ABSTRACT

The article mainly deals with the theoretical foundations of taxation. Based on these, the historical development of taxes, the essence of taxes, the functions of taxes, etc. belongs to. History of taxes the stage of the historical formation of taxes, the tax systems and types of the first stage have been discussed.

Purpose: The main purpose of this article is to examine the stages of the historical development of taxation and make comparisons between these stages, determine the essence of taxes and compare the functions of taxation.

Methodology: Induction, deduction and analysis methods were used in the research work.

The result of the research: It was determined that the changes in the tax system are more separate in different stages, and the tax burden is higher due to the unsystematic formation of taxes in the previous stages. Irregularities in the tax system are mainly caused by the fact that what some people do instinctively is sometimes wrong. In order to prevent this, it is necessary for people to know their tax rights, to inform them of the wrong activities that took place in the past, and to show them the way out of this irregularity.

Key words: tax, history of tax, nature of the tax, history of the tax, functions of the tax